

מתוך המבוא לספר "אנו יהודי פולין" ? מאת חוי דרייפוס (בן-ששון)

מבוא

בספטמבר 1939, עם פלישת גרמניה הנאצית לפולין, הצליח המשורר הפולני היהודי הנודע יוליאן טובים (Julian Tuwim) להימלט בעור שיניו מהארץ הכבושה. טובים, אחד מגדולי המשוררים הפולנים במאה העשרים, ברח לרומניה, משם לצרפת, ולאחר כיבושה של זו במחצית שנת 1940 הצליח להגיע בדרך לא דרך לארצות-הברית.

כמעט כל יצירותיו של טובים נכתבו בהקשר פולני מובהק ומתוכו; ואף בארצות-הברית שקד טובים על הפואמה האפית *Kwiaty Polskie* ("פרחי פולין") שכל כולה שיר הלל לפולין ולפולניות. ברם באפריל 1944, כאשר ברחבי העולם, ובכלל זה אף בארצות-הברית, התקיימו אירועים לציון שנה לפרוץ מרד גטו ורשה, חיבר משורר פולני יהודי מובהק זה קינה על חורבנה של יהדות פולין והכתיר אותה בשם: "אנו, יהודי פולין". בין השאר, כתב בה כך:

ומיד שומע אני שאלה: "מה פתאום אנו?" שאלה של טעם במידה ידועה. [...]

להיות פולני – אין זה כבוד, ולא תפארת, ולא זכות. הוא הדין בנשימה. מעודי לא פגשתי אדם שיהא גא על שום שהוא נושם. פולני – כי בפולין נולדתי, גדלתי, חונכתי, למדתי, כי בפולין הייתי מאושר ואומלל; [...]

פולני – משום משפט קדום רגיש, שאין בידי להסבירו בשום טעם והיגיון, שואף אני שלאחר מותי תבלעני ותקלטני אדמת פולין, ולא אדמה אחרת [...]

אולם בראש ובראשונה – פולני, משום שכך רצוני.

”אנו יהודי פולין?”

כתשובה לזה הריני שומע קולות: ”טוב. אולם אם פולני, אז למה
’אנו, יהודים’? והריני מתכבד להשיב: בגלל הדם. [...] לא תורת
הגזע. בדיוק להפך.

[...] דמם של היהודים (לא ”דם יהודי”) שוטף בזרמים הרחבים
והעמוקים ביותר. נחשוליו המושחרים מצטרפים כבר לנהר סוער
ומעלה קצף – ובירדן חדש זה הריני טובל את טבילת הטבילות:
אחוות קדושים, ברית דמים לוחטת עם היהודים.
קבלוני, אחים, לתוך שותפות כבוד זו של דם נקי שנשפך. על
קהילה זו, על כנסיה זו ברצוני להימנות מעצם היום הזה.¹

טובים, שביטא בקינתו את קשריו ההדוקים למולדת הפולנית, מחד גיסא,
ואת הזדהותו עם סבלם של יהודי פולין, מאידך גיסא, ניסה להסביר לקורא
כיצד יצקו מלחמת העולם השנייה ושואת יהודי אירופה, שטרם הסתיימו
אז, תוכן חדש בזהותו כפולני וכיהודי.

אין ספק כי הצהרתו של טובים – ”אנו, יהודי פולין” – אשר נכתבה
בארצות-הברית בשנת 1944 – אינה יכולה להעיד על יחסם של יהודי
פולין לפולין, לפולנים ולפולניות בשואה. תפישות העולם של טובים, שגם
טרם המלחמה נודע בקשריו ההדוקים עם התרבות הפולנית ובהסתייגותו
מהציבור היהודי,² לא היו נחלת כלל היהודים; ונסיבות הכתיבה של אישיות
ציבורית שהצליחה להימלט משטחי הכיבוש הנאצי אינן דומות לנסיבות

1 יוליאן טובים, אנו, יהודי פולין... מפולנית: נ' רבן, המרכז לחקר תולדות יהודי
פולין ותרבותם באוניברסיטה העברית בירושלים ומאגנס, ירושלים תשמ"ה, עמ'
טו-טז.

לניתוח תולדות חייו של טובים ולבחינת התמורות שחלו בזהותו במהלך
המלחמה ראו Marci Shore, *Caviar and Ashes: A Warsaw Generation's Life and Death in Marxism, 1918–1968* (New Haven and London: Yale
University Press, 2006); ראו בעיקר עמ' 233–237.

2 נתן כהן, ספר, סופר ועיתון: מרכז התרבות היהודית בוורשה, 1918–1942, מאגנס,
ירושלים תשס"ג, עמ' 161, הערה 30; אוגניה פרוקופיניץ, ”התיתכן שירה פולנית-
יהודית? הספרות הפולנית-היהודית ותרבות היהודים אחרי תקופת ההשכלה”,
בתוך חנא שמרוק ושמואל ורסס (עורכים), בין שתי מלחמות העולם, פרקים מחיי
התרבות של יהודי פולין ללשוניותיהם: 1919–1939, מאגנס, ירושלים תשנ"ז, עמ'
287–320.

מבוא

חייו של מי שנותר בעין הסערה וחווה את השואה על מוראותיה. ואף-על-פי-כן, קינה זו מעלה תהיות בדבר ההיבט היהודי של היחסים שהתקיימו בין יהודים לפולנים בשואה. כך למשל, ראוי לבחון כיצד תפשו יהודי פולין את סביבתם הפולנית בתקופה שהופרדו ממנה על-ידי הכובש הגרמני; ויש לבדוק האם הצהרתו של טובים, "אנו יהודי פולין", מנותקת לחלוטין מהתחושות ששררו בקרבם בימי מלחמת העולם השנייה.

בדפים הבאים אנסה להתחקות אחר היחסים שהתקיימו בין יהודים לפולנים בשואה לאור מקורות יהודיים בני הזמן.